

Book Review

ศิลปะลาว

ศศ.ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร

ดร.ชวลิต อธิปัตย์กุล¹ / Dr.Chawalit Atipattayakul

“ศิลปะลาว” ผลงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นงานที่เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะในโครงการชุดเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านผ่านศิลปกรรมโบราณ ของสำนักพิมพ์มติชน ได้ออกมาพร้อมกันทั้งหมด 4 เล่ม งานเขียนเรื่องศิลปะลาวมุ่งเน้นในเรื่องจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมเป็นหลัก อีกทั้งมีงานหัตถกรรมเพิ่มเติมอยู่พอสมควร

ผู้เขียนศิลปะลาวได้แบ่งหัวข้อหลักออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ โดยมีการแยกเป็นรายละเอียดหัวข้อรองในแต่ละเรื่อง เช่น หัวข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรม ภายในก็จะกล่าวถึงภูมิศาสตร์ ผู้คน ชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไล่เรียงมาจนถึงประวัติศาสตร์สังเขปของอาณาจักรล้านช้าง หัวข้อหลักที่ 2 กล่าวถึงประวัติศาสตร์ศิลปะลาวกับล้านช้าง ตั้งแต่

¹ รองศาสตราจารย์ประจำกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี อีเมล Chawalit_2513@hotmail.com

งานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมตามลำดับ ทั้งนี้ในหัวข้อที่ 3 ผู้เขียนได้แนะนำแหล่งเรียนรู้และสถานที่สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ศิลปะลาวให้รู้จัก และรวมถึงหัวข้อสุดท้ายได้กล่าวถึงงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม ที่มีความสัมพันธ์กับทางประวัติศาสตร์ศิลปะลาวกับดินแดนประเทศไทยเป็นหลัก และเฉพาะหัวข้อที่ 2 กับหัวข้อที่ 4 เท่านั้น ที่มีการสรุปท้ายเรื่อง

ในหัวข้อที่ 1 เนื้อหาที่มีความน่าสนใจคือ การกล่าวถึงศิลปกรรมก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ในดินแดนล้านช้าง ผู้แตงนำเสนอเรื่องราวของพุทธศาสนาเข้ามายังบริเวณพื้นที่ดังกล่าว โดยมีการอ้างหลักฐานทางศิลปกรรมซึ่งเป็นเหตุเป็นผล อาทิเช่น

...ในพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 อาณาจักรกัมพูชาโบราณแผ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมเข้ามาในกลุ่มน้ำโขงมากขึ้นเรื่อยๆ ที่ปราสาทวัตภู ต่อเติมปราสาทเก่าในสมัยก่อนเมืองพระนครที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 ด้วยอาคารเขมรแบบบาปวน - นครวัด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 บริเวณดังกล่าวเป็นชุมชนดั้งเดิมของเชื้อพระวงศ์เขมร - จามปาโบราณคือ เจนละ ปรากฎัลทินันถือภูเขากฎมนวกเข้ากับศาสนาพราหมณ์ไศวนิกาย ปราสาทวัตภูที่สร้างแอบอิงกับภูเก้า ซึ่งเด่นสูงจึงเป็นตัวแทนของศิวลึงค์อันศักดิ์สิทธิ์...

อีกทั้งผลจากการศึกษาที่แล้วเสร็จจากนักวิชาการท่านนี้ยังได้เสนอประวัติศาสตร์สังเขปของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมองเห็นภาพในแต่ละยุคสมัย

ได้เป็นอย่างดี จึงเหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาประวัติความเป็นมาของศิลปะลาว

อย่างไรก็ดี ในส่วนของหัวข้อที่ 2 ผู้เขียนได้ให้ชื่อว่าประวัติศาสตร์ศิลปะลาว - ล้านช้าง ผู้แต่งได้จับเอาประเด็นธาตุ สิม พระพุทธรูป จิตรกรรมลายพอกคำ งานสลักไม้ และงานประดับกระจก จากการตั้งข้อสังเกตการอธิบายเรื่องของธาตุในรูปแบบต่างๆ ได้ลงรายละเอียดชี้ให้เห็นถึงที่มาที่ไปอย่างเป็นระบบ ในขณะที่สิมให้ความสำคัญจากงานที่ได้ศึกษามาก่อนหน้านั้นแล้วเป็นหลัก ตรงจุดนี้อาจทำความเข้าใจได้ว่าผู้แต่งยังไม่ได้เดินทางไปวัดปากอู ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กับวัดเชียงทอง เพราะจัดอยู่ร่วมสมัยเดียวกัน อีกทั้งผู้แต่งเลือกเอาสิมเฉพาะที่อยู่ในเมืองหลวงพระบางกับเวียงจันทน์เป็นหลัก การนำเสนอดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการลงพื้นที่เฉพาะที่ได้กล่าวมาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง ต้องไม่ละเลยว่าลาวหรือลาวล้านช้างไม่ได้มีเฉพาะเพียง 2 เมืองที่ได้กล่าวถึงแต่อย่างไร งานศิลปกรรมประเภทสิม ธาตุ และพระพุทธรูป ทางภาคเหนือและทางภาคใต้ของลาวผู้แต่งกลับไม่ได้กล่าวถึงแต่อย่างใด

ทางด้านจิตรกรรม ก็ล้วนเป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการศึกษาจากนักวิชาการมาแล้ว หรือกระทั่งลายพอกคำและงานประดับกระจกล้วนเป็นงานรุ่นหลังที่ทำขึ้นใหม่ ประเด็นนี้อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจว่าเป็นศิลปกรรมในสมัยแรกสร้างก็เป็นได้ เช่น ตัวอย่างย่อหน้าของการสรุป

...งานศิลปกรรมแต่ละประเภทของลาว ล้วนมีความใกล้เคียงกับศิลปะในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับส่งอิทธิพลไปมาระหว่างสุโขทัย ล้านนา อโยธยาและล้านช้าง ซึ่งล้วนเป็นอาณาจักร

โบราณในแถบนี้ที่มีพื้นฐานร่วมกันคือพระพุทธศาสนาเถรวาท มีผลให้รูปแบบทางงานช่างรวมไปถึงคติความเชื่อมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก...

จากตัวอย่างย่อหน้าสรุปด้านบนไม่ได้กล่าวถึงพม่า และจีน ซึ่งหากเป็นการนำเสนอแบบกว้างเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับผู้ที่สนใจจัดว่าอยู่ในขั้นที่ดี หากเป็นทางด้านเชิงลึกแล้ว จำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมหรืออย่างน้อยขอให้มีการอธิบายเหมือนกับเรื่องของธาตุ พระพุทธรูปและจิตรกรรม ย่อมทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจในประเด็นใหม่ที่แตกต่างจากผลงานเล่มอื่นทันที ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่าผู้แต่งมีความเชี่ยวชาญเรื่องของธาตุ จึงทำให้ประเด็นการอธิบายได้อย่างลุ่มลึก ต่างจากหัวข้ออื่นๆ อย่างชัดเจน

หัวข้อที่ 3 ผู้แต่งแนะนำแหล่งเรียนรู้และสถานที่สำคัญ ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยเลือกเอาเฉพาะสถานที่โดดเด่นโดยเฉพาะในแต่ละเมือง เช่น ที่เมืองหลวงพระบาง เลือกวัดเชียงทอง พระธาตุพูสี วัดวิฑูณและวัดใหม่สุวรรณภูมา เป็นต้น ทวงเมืองเวียงจันทน์เลือกวัดสี่สะเกด พระธาตุหลวง หอพระแก้วตามลำดับ และที่แขวงคำม่วนเลือกพระธาตุโคตตะบอง เมืองท่าแขก โดยใช้ภาพถ่ายจากหนังสือที่เคยศึกษาเรื่องเกี่ยวกับลาวมาก่อนหน้านั้น

ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้แต่งเลี้ยงที่จะแนะนำแหล่งเรียนรู้ในเมืองเชียงขวาง เมืองอัตตะปือ เมืองจำปาสัก ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปะลาวไม่มากนักน้อย หากจะเจาะจงเฉพาะช่วงสมัยล้านช้าง ยังพอทำความเข้าใจได้เพราะช่วงเวลาดังกล่าวที่เลือกมาแนะนำ

ล้วนจัดอยู่ในช่วงเวลานั้น แต่หัวเรื่องหนังสือคือศิลปะลาว ดังนั้นควรน่าจะกล่าวแบบสังเขปในแขนงต่างๆ ย่อมทำให้ผลงานหนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งข้อมูลได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี ในส่วนของหัวข้อสุดท้ายผู้แต่งได้เชื่อมโยงความเกี่ยวพันระหว่างศิลปะลาว ลาวล้านช้างกับภาคอีสานของประเทศไทยพอสังเขป เนื้อหามีความเหมาะสมอ่านทำความเข้าใจง่าย และยังคงไว้ซึ่งการอธิบายเรื่องธาตุอย่างโดดเด่นเช่นเดิม ในทางกลับกันเรื่องของลิม พระพุทธรูป และสุมแต่้มกล่าวอย่างกว้างๆ ไม่ได้ลงรายละเอียดเปรียบเทียบหรือจัดกลุ่มแบบเรื่องธาตุที่ผู้แต่งคุ้นเคยเป็นอย่างดี

หนังสือศิลปะลาว มีประเด็นที่เด่นชัดในเรื่องของธาตุ ต่างจากหนังสือเรื่องเดียวกันอย่างเห็นได้ชัด สะท้อนถึงผู้แต่งมีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะ ถึงแม้ว่าจะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องของธาตุทั้งในลาวกับภาคอีสานของไทย ผู้เขียนกลับเลือกพูดเรื่องเฉพาะที่คุ้นชินและที่เคยลงพื้นที่จริงเท่านั้น อย่างน้อยอาจเป็นข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ ระยะเวลาหรืออื่นๆ อีกมากมาย หนังสือเล่มนี้ก็ประสบความสำเร็จในเรื่องของการนำเสนอเรื่องราวที่มาที่ไป ที่ประกอบด้วยหลักฐานเพื่อสนับสนุนความคิดให้น่าเชื่อถือ และเป็นเหตุเป็นผล โดยตั้งอยู่ในจุดประสงค์ของการอ่านเพื่อทำความเข้าใจในศิลปะของลาว ลาวล้านช้างอย่างสังเขปได้เป็นอย่างดี

แม้เนื้อหาโดยภาพรวมของหนังสือศิลปะลาว หากเอาความรู้อย่างกว้างหรือสังเขปก็พอได้ แต่ผู้เขียนเน้นรายละเอียดเรื่องของธาตุมากกว่าทุกเรื่องในงานศิลปกรรม ซึ่งทั้งหมดหากผู้แต่งมีโอกาสได้ลงพื้นที่สำรวจ เชื่อว่าเรื่องของพระพุทธรูป สุมแต่้มและลิม ทั้งในลาวและอีสานคงมีความละเอียด

ไม่ต่างจากเรื่องธาตุทั้งในลาวและอีสานอย่างแน่นอน ท้ายที่สุดผลงานหนังสือเล่มนี้ ยังสามารถตอบประเด็นพื้นฐานให้กับผู้ที่เริ่มสนใจเกี่ยวกับศิลปะลาวได้บ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งต่างจากเล่มอื่นๆ ที่ผ่านมา

ศูนย์การวิจัย
พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน